

บทที่ ๖

บทสรุป

กระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ (modernization) ได้ทำให้สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมที่ยกย่องเพศชายเป็นใหญ่ (patriarchal society) เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ สภาพของสังคมการเมืองที่ยกย่องเพศชายเป็นใหญ่ ได้สร้างสมถ้อยทอดระบบความเชื่อและค่านิยมที่ว่า งานในบ้านเป็นเรื่องของสตรี ส่วนงานนอกบ้านเป็นเรื่องของบุรุษ ระบบความเชื่อและค่านิยมเช่นนี้ ได้ฝังลึกสืบเนื่องติดต่อกันมานาน ในสังคมไทย ทำให้สตรีไทยซึ่งมีฐานะความเป็นพลเมือง เช่นเดียวกับบุรุษ กลายเป็นมนุษย์ที่ขาดความสนใจทางการเมือง ตั้งแต่การขาดความสนใจคิดคำนึงข่าวสารทางการเมือง จนกระทั่งเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ในฐานะผู้กระทำการกิจกรรมทางการเมือง กระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ ได้สร้างระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ และระบบวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์แก่คนไทยทุกวัย และทุกเพศ จนกล่าวได้ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ ได้สร้างเสริมและกระตุ้นให้เกิดการขัดเกลาทางการเมือง (political socialization) การติดต่อสื่อสารทางการเมือง (political communication) และการสรรหาบุคคลทางการเมือง (political recruitment)

ผลพวงของกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ดังกล่าว ได้ทำให้สตรีซึ่งเป็นพลเมือง ประมาณครึ่งหนึ่งของสังคมโลก เกิดการทบทวนในบทบาทและ

สถานภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในประเทศไทย สตรี
 ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงบทบาททีละเล็กทีละน้อยจากบทบาทแบบ "แม่ศรีเรือน" หรือ
 "ผู้ काम" มาเป็นบทบาทแบบ "เพื่อนคู่คิด" ของบุรุษ จนกระทั่งเป็น "ผู้นำ" ก็มี

ถึงแม้อุดมการณ์บุรุษนิยมและลัทธิเหยียดเพศ ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจาก
 ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จะยังคงมีอยู่ในสังคมไทย แต่ระบอบ
 การปกครองแบบประชาธิปไตย ที่เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของ
 ไทย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีส่วนผลักดันและยกย่องให้บทบาทและ
 สถานภาพทางสังคมและการเมืองของสตรีไทย สูงขึ้นกว่าการปกครองในระบอบ
 สมบูรณาญาสิทธิราชย์ เนื่องจากว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ให้ความ
 สำคัญต่อหลักของความเสมอภาค หรือความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็น
 ความเสมอภาคและสิทธิที่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้น เชื้อชาติ ฐานะทางสังคม อุดม
 การณ์ หรือความเท่าเทียมกันทางเพศ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบทบัญญัติทางกฎหมายจะ
 รับรองความเสมอภาคทางเพศก็ตาม แต่ในสังคม-วัฒนธรรมแล้ว ความเสมอภาคยัง
 ไม่เกิดขึ้น ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะความเสมอภาคทางกฎหมาย กับความเท่าเทียมกัน
 ทางสังคม-วัฒนธรรม ไม่ได้เป็นเรื่องเดียวกัน กล่าวคือ ชาก เคนของระบบความ
 เชื่อแบบอำนาจนิยมของสังคม ที่ยกย่องเพศชายเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นระบบความเชื่อและ
 ค่านิยมสมัยก่อน มักจะถูกนำมากล่าวอ้างว่า ความแตกต่างทางเพศ คือไม่เท่าเทียม
 กันทางเพศ เพื่อจำกัดบทบาทและการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง และ
 การบริหารของสตรีอยู่เสมอ ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แต่ที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม-การเมืองไทย เป็นพลวัตรที่ค่อยเป็น
 ค่อยไป ทั้งใครรู้ตัวและไม่รู้ตัว จากการชักเถลาทางการเมืองและอบรมสั่งสอนทาง
 สังคม-วัฒนธรรม จึงทำให้สังคมไทยยอมรับในหลักความเสมอภาคทางเพศและ

บทบาทของสตรีไทยมากขึ้นในปัจจุบัน ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ได้หมายความว่า สตรีที่จะมีบทบาทเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง จำเป็นต้องมีลักษณะที่เหมือนบุรุษ และสตรีสมัยใหม่ในปัจจุบัน ก็ไม่จำเป็นต้องไม่เห็นด้วย หรือคัดค้านบทบาทของผู้หญิงที่กระทำต่อเนื่องกันมาแต่อดีต ในทางกลับกัน สตรีสมัยใหม่ทั้งหลายที่มีความต้องการ เข้าสู่กระบวนการทางการเมือง เป็นนักการเมืองสตรี มักยอมรับว่า บทบาทของความ เป็นภรรยาและมารดาเป็นสิ่งสำคัญ แต่นักการเมืองสตรีทั้งที่สมรสแล้ว มีครอบครัว มีลูก หรือสตรีที่ยังเป็นโสดก็ตาม ต่างก็สามารถประสบความสำเร็จทางการเมืองได้ เช่นเดียวกับนักการเมืองชาย

นักการเมืองสตรีในเวทีการเมืองไทยยังมีจำนวนน้อยอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเทียบเป็นอัตราร้อยละกับนักการเมืองชาย ตัวอย่างจากการเลือกตั้ง ครั้งล่าสุดของการเลือกตั้งทุกระดับ เช่น

ก. เวทีสภาผู้แทนราษฎร มี สส.หญิง ๑๐ คน จาก สส. ทั้งหมด ๓๕๗ คน ทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ ๒.๘ ของ สส.ทั้งหมด จากการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๑

ข. เวทีสภาจังหวัด มี ส.จ.หญิง ๗๘ คน จาก ส.จ.ทั้งหมด ๑๕๗๔ คน ทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ ๔.๐ ของ ส.จ.ทั้งหมด จากการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๘

ค. เวทีสภาเทศบาล มี สท.หญิง ๑๑๐ คน จาก สท.ทั้งหมด ๑,๘๕๐ คน ทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ ๕.๘ ของ สท.ทั้งหมด จากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ นอกจากนี้ ใน สท.หญิงทั้งหมด ๑๑๐ คน มี

สท.หญิง เพียงบางคนเท่านั้นที่จะได้รับตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดในเทศบาล คือ ปัจจุบันมีนายกเทศมนตรีสตรีทั่วประเทศเพียง ๘ ท่าน จากนายกเทศมนตรีทั่วประเทศ (ไม่นับเมืองพัทยาและกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการปกครองท้องถิ่นรูปพิเศษ) ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๒ ของนายกเทศมนตรีทั่วประเทศ ซึ่งนับเป็นอัตราส่วนที่น้อยมาก

การเข้าสู่กระบวนการของนักการเมืองสตรี หรือนักการเมืองท้องถิ่นสตรี เหล่านี้ สามารถสรุปหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังด้านต่าง ๆ ของสตรีที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่กระบวนการทางการเมืองระดับเทศบาลได้ดังนี้

๑. ภูมิหลังที่มีอิทธิพลต่อการอบรมกล่อมเกล่าทางการเมืองสตรี ได้แก่

๑.๑ สมาชิกสภาเทศบาลสตรี มักมาจากสตรีในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพ ธุรกิจและการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธุรกิจครอบครัว รองลงมาคือ สตรีจากกลุ่มอาชีพรับราชการ ทั้งที่เกษียณอายุราชการแล้วจึงหันมาเล่นการเมือง หรือลาออกจากราชการมาเล่นการเมือง อย่างไรก็ตาม สตรีจากกลุ่มอาชีพธุรกิจและการค้า ก็มีจำนวนมากที่สุด ถึง ๒ ใน ๓ ของสมาชิกสภาเทศบาลสตรีทั้งหมด

๑.๒ ประสบการณ์ทางการเมืองของครอบครัวพ่อแม่ และการเกิดมาในตระกูลนักการเมืองของตัวเอง มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการได้เป็นสมาชิกสภาเทศบาลของสตรี หรือแม้กระทั่งการได้เป็นนายกเทศมนตรีสตรี ในการลงสมัครรับเลือกตั้งเพียงครั้งแรกของชีวิตของสตรีเอง เพราะประสบการณ์ทางการเมืองของครอบครัวพ่อแม่ โดยทั่วไปจะสร้างสมอิทธิพล อำนาจ และบารมีไว้ในท้องถิ่น เมื่อพ่อแม่วางมือจากการเมืองท้องถิ่น สตรีในฐานะทายาททางการเมือง มักจะถูกวางสวมแทนที่ตำแหน่งทางการเมือง เคิมของพ่อแม่ โดยความเป็นเพศหญิงของนักการเมืองท้องถิ่นสตรีหาได้เป็นอุปสรรคต่อการเป็นทายาททางการเมืองของครอบครัวว่

๑.๓ ในกรณีนี้การเมืองท้องถิ่นสมัครสมรสแล้ว สามีและครอบครัวฝ่าย สามี ซึ่งมักมีประสบการณ์ทางการเมืองมาก่อน จะมีบทบาทอย่างเต็มที่ต่อการสนับสนุนช่วยเหลือให้นักการเมืองท้องถิ่นสมัครที่สมรสแล้ว สามารถประสบความสำเร็จทางการเมืองได้ โดยภาระการเลี้ยงลูกและภาระงานบ้านหาได้เป็นอุปสรรคต่อการประสบความสำเร็จทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นสมัครที่สมรสแล้วไม่ เพราะสามารถหาหรือจ้างคนอื่นหาแทนได้ สำหรับสามีของนักการเมืองท้องถิ่นสมัคร มักอ้างเหตุผลในการเข้าสู่เวทีเลือกตั้งทางการเมือง พอสรุปได้ดังนี้

๑.๓.๑ ส่วนใหญ่ของสามีของสมัครที่สมรสแล้ว มักจะมีคุณสมบัติไม่ครบถ้วนพอที่จะสมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาเทศบาลเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่สามีเป็นลูกค่าง้าว และระดับการศึกษาไม่ถึงชั้นคามที่กฎหมายเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลบัญญัติไว้

๑.๓.๒ คิวสามีเองมีความสนใจทางด้านอื่นมากกว่าการเมือง ได้แก่ สามีที่รับราชการอยู่ มักเฝ้ามองความก้าวหน้าในอาชีพราชการที่หาอยู่ เพื่ออนาคตทางราชการ หรือสามีเป็นที่คนเฝ้ามองความก้าวหน้าทางธุรกิจการค้า ต้องการหุ้มเทศน์ให้กับธุรกิจการค้าของครอบครัว มากกว่าเป็นนักการเมืองเสียเอง หรือสามีนิยมการอยู่เบื้องหลังการตัดสินใจทางการเมืองของภรรยา มากกว่าการที่สามีจะเป็นผู้กระทำกิจกรรมทางการเมืองโดยตรงเอง

๑.๔ รายได้ของนักการเมืองท้องถิ่นสมัครและครอบครัว ยังมี ส่วนสนับสนุนผลักดันให้สมัคร เข้าสู่กระบวนการทางการเมือง โดยไม่ต้องคำนึงถึงปัญหาทางการเมือง หรือปากท้องของคนและครอบครัว ทั้งนี้เพราะ สมาชิกสภาเทศบาลสมัคร มักมาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่าชาวบ้านในท้องถิ่น โดยทั่วไป

๒. ภูมิหลังที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของสตรี ๖ คน

๒.๑ นักการเมืองท้องถิ่นสตรีแทบทั้งหมด จะสมัครรับเลือกตั้งในท้องถิ่น อันเป็นบ้านเกิดของตน แต่ก็มีสตรีส่วนน้อย ที่ได้เป็นสมาชิกสภาเทศบาลในท้องถิ่นที่ตนเติบโต และใช้ชีวิตผูกพันอยู่กับที่นั่น สำหรับสตรีที่สมรสแล้วและลงสมัครจนรับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกสภาเทศบาลในท้องถิ่นที่เป็นบ้านเกิดของสามี ก็ไม่ได้มีสภาพแตกต่างกับความเป็นบ้านเกิดของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นบ้านเกิดหรือเมืองนอน ก็คือสถานที่ซึ่งให้ความพร้อม และความมั่นใจแก่สตรี ในเรื่องกำลังสนับสนุนและกำลังใจ เพราะบ้านเกิดมักเต็มไปด้วยพ่อแม่ ญาติพี่น้อง และบริวารพวกพ้อง ยิ่งถ้าสตรีเกิดมาในตระกูลนักการเมือง หรือได้สมรสกับสามีนักการเมือง หรือสามีที่เกิดในตระกูลนักการเมือง สตรีจะยิ่งพร้อมไปด้วยพรรคพวกที่จะมาผลักดันให้ได้รับความสำเร็จทางการเมือง

๒.๒ สตรีที่จะเป็นนักการเมืองได้โดยทั่วไป จะต้องเป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์เป็นอย่างดี ออกสังคมเก่ง เป็นคนหูตากว้างขวาง สามารถรู้จักและสนิทสนมคุ้นเคยได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่ระดับนักการเมืองทุกระดับ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในพื้นที่ ผู้นำชาวบ้านทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และประชาชนโดยทั่วไปในท้องถิ่นเอง เพราะเป็นธรรมชาติของนักการเมืองที่ย่อมต้องการฐานคะแนน และเสียงสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชัยชนะในการเลือกตั้งย่อมเกิดขึ้นจากการแปรเสียงสนับสนุนให้เป็นคะแนนเสียง นอกจากนักการเมืองท้องถิ่นสตรี จะได้รับการเรียนรู้ถึงการหาตัวมา และการใช้อำนาจและอิทธิพล นักการเมืองท้องถิ่นสตรียังต้องรู้จักการสร้างภาวะผู้นำ เพื่อเป็นศักยภาพให้กับตนเองอีกด้วย และสมาชิกสภาเทศบาลสตรีล้วนมีลักษณะดังที่กล่าวมาข้างต้นแทบทั้งสิ้น

๓. ภูมิหลังที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ได้แก่

๓.๑ สมาชิกสภาเทศบาลสตรีแทบทั้งหมด จะ เพิ่งสมัครและได้รับเลือกตั้งจากสนามเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเป็นสนามแรก หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ นักการเมืองท้องถิ่นสตรีก่อนหน้าที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาล มักไม่เคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่นใดมาก่อน อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่แล้ว สมาชิกสภาเทศบาลสตรี มักเคยมีประสบการณ์ทางการเมืองโดยอ้อมมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่สตรีได้เข้าไปอยู่เบื้องหลังการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของครอบครัวพ่อแม่ หรือครอบครัวฝ่ายสามี หรือพรรคพวก เพื่อนฝูงที่มาขอความช่วยเหลือ

๓.๒ นักการเมืองท้องถิ่นสตรีแทบทั้งหมด ก่อนจะเข้ามาเป็นสมาชิกสภาเทศบาล มักจะเข้าร่วมและมีตำแหน่งในระดับต่าง ๆ กัน ตั้งแต่เป็นสมาชิกชมรมคาถาถึงตำแหน่งผู้นำ หรือหัวหน้ากิจกรรมเพื่อสาธารณะ หรือกิจกรรมบริการสังคม ที่มีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กันไป แต่สิ่งที่นักการเมืองท้องถิ่นสตรีได้รับการเข้าร่วมกิจกรรมบริการสังคมดังกล่าวก็คือ อย่างน้อยที่สุด ก็เป็นการประชาสัมพันธ์ตัวของนักการเมืองท้องถิ่นสตรีเอง ว่าเป็นใคร เคยทำอะไรมาบ้าง เพื่อจะได้มีผลต่อการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของนักการเมืองท้องถิ่นสตรี ก่อนที่เข้ามาเป็นสมาชิกสภาเทศบาล และเมื่อเป็นสมาชิกสภาเทศบาลแล้ว สตรีเหล่านี้ก็ยังคงไม่ทิ้งกิจกรรมบริการสังคมเหล่านั้นไป เพราะกิจกรรมดังกล่าวจะช่วยสร้างเสริมผลงานและเป็นฐานคะแนนให้กับนักการเมืองท้องถิ่นสตรีได้ต่อไปอีก

ถ้าจะกล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังด้านต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่กระบวนการทางการเมืองระดับเทศบาลของสมาชิกสภาเทศบาลสตรี เปรียบเทียบกับนายกเทศมนตรีทั่วประเทศแล้ว สามารถพบลักษณะสำคัญ ๆ ร่วมกัน ดังนี้

๑. ประสพการณ์ทางการเมืองของครอบครัวพ่อแม่ และ/หรือ ประสพการณ์ทางการเมืองฝ่ายสามี มีอิทธิพลต่อประสพการณ์ทางการเมืองของสตรีเอง ซึ่งจะผลักดันนำไปสู่ความสำเร็จทางการเมือง จากการลงสมัครรับเลือกตั้งของสตรีเอง รวมตลอดทั้งความสนับสนุนช่วยเหลืออย่างเต็มที่จากพ่อแม่ ญาติพี่น้อง และ/หรือ สามีและลูก

๒. ภูมิลาเนาสมัครรับเลือกตั้ง ของทั้งสมาชิกสภาเทศบาลสตรีและนายกเทศมนตรีสตรี ไม่เป็นบ้านเกิดของสตรี ก็เป็นบ้านเกิดของฝ่ายสามี

๓. ทั้งนักการเมืองท้องถิ่นสตรี ก่อนก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี ต่างเคยเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในระดับต่าง ๆ กัน มาแทบทั้งสิ้นทุกคน

๔. รายได้และฐานะ เศรษฐกิจของสมาชิกสภาเทศบาลสตรี และนายกเทศมนตรีสตรี ต่างอยู่ในระดับที่สูงกว่าประชาชนทั่วไปในท้องถิ่นเช่นกัน เช่นเดียวกับการมาจากกลุ่มอาชีพธุรกิจการค้า โดยเฉพาอย่างยิ่ง ธุรกิจครอบครัวเป็นส่วนใหญ่เหมือนกัน

๕. มูลเหตุแรงจูงใจในการลงสมัครรับเลือกตั้ง ของทั้งสมาชิกสภาเทศบาลสตรี และนายกเทศมนตรีสตรี ล้วนเป็นไปในลักษณะ เหตุผลท่านเอง เดียวกัน กล่าวคือ ไม่เป็นไปเพื่อสืบทอดตำแหน่งทางการเมืองของครอบครัว (ทั้งครอบครัวพ่อแม่ และครอบครัวฝ่ายสามี) ก็เป็นไปเพื่อต้องการทดลอง พิสูจน์ตนเอง หรืออยากเข้าร่วมพัฒนาท้องถิ่น แต่เหตุผลลักษณะแรกถูกอ้าง เป็นจำนวนกว่าครึ่งหนึ่งของเหตุผลทั้งหมด

๖. อาวุโสทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นสมัคร ไม่ได้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ เข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรีของนักการเมืองท้องถิ่นสมัคร

ส่วนลักษณะปลีกย่อยที่เป็นข้อแตกต่างกัน ระหว่างสมาชิกสภาเทศบาลสมัคร กับนายกเทศมนตรีสมัคร ในประเด็นภูมิหลังด้านต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการ เข้าสู่กระบวนการทางการเมืองระดับเทศบาลนั้น ได้แก่

๑. สัญชาติของนายกเทศมนตรีสมัคร มีผลต่อการ เข้าสู่เวทีทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นสมัคร ในลักษณะที่สมัครต้องลงสมัครแทนสามี เพราะสามีของนายกเทศมนตรีสมัครที่สมัครแล้ว เป็นลูกต่างค้ำที่ขาดคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้ง นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบวุฒิการศึกษาระหว่างสมาชิกสภาเทศบาลสมัครกับสามี พบว่า มีความแตกต่างกัน สมัครมีวุฒิการศึกษาสูงกว่าสามีเล็กน้อย คือ ประมาณร้อยละ ๕ ของสมาชิกสภาเทศบาล

๒. ไม่แค่อาวุโสทางการเมืองของสมัคร จะไม่ได้มีอิทธิพลต่อการ เข้าสู่กระบวนการทางการเมืองเท่านั้น อายุโดยเฉลี่ยของนายกเทศมนตรีสมัครทั่วประเทศ ก็ยังต่ำกว่าอายุโดยเฉลี่ยของสมาชิกสภาเทศบาลทั่วประเทศประมาณ ๑๐ ปี กล่าวคือ อายุเฉลี่ยของนายกเทศมนตรีสมัครทั่วประเทศในปัจจุบัน ประมาณ ๔๕ ปี (นับอายุจากการดำรงตำแหน่งในสมัยแรกของการ เป็นนายกเทศมนตรีสมัคร เทียบกับการ เป็นสมาชิกสภาเทศบาลของสมัครที่ไม่ได้ เป็นนายกเทศมนตรี) แสดงให้เห็นว่า อายุของนักการเมืองท้องถิ่นสมัครในการ เป็นนายกเทศมนตรีไม่ใช่ปัจจัยสำคัญ ในขณะที่สมาชิกสภาเทศบาลสมัครปัจจัยด้านอายุจะมีผลบ้าง

ถ้าจะกล่าวโดยสรุป เพื่อยืนยันหรือไม่ยืนยันสมมติฐานของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีความลำบากใจ เนื่องจากการศึกษาในภาพกว้างและภาพลึก ให้ผลออกมาแตกต่างกัน กล่าวคือ

ก. การศึกษาโดยการวิจัยประชากรของการวิจัยทั้งหมด โดยอาศัยสถิติแบบร้อยละพบว่า มีปัจจัยหลักทางภูมิหลัง ๒ ประการเท่านั้น ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่กระบวนการทางการเมืองระดับเทศบาลของนักการเมืองท้องถิ่นสตรี คือ ความเป็นทายาททางการเมืองของครอบครัวของสตรี และฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่งของครอบครัวของสตรี ด้วยเหตุนี้ จึงไม่สามารถสรุปเพื่อยืนยันสมมติฐานทั้งหมดของการวิจัยได้

ข. การศึกษาโดยการวิจัยกรณีศึกษา ตามวิธีการวิเคราะห์ประวัติชีวิต สามารถให้คำตอบในภาพลึกของกรณีศึกษาที่หยิบยกมาได้เท่านั้น จึงไม่สามารถนำมาอ้าง เป็นข้อสรุปทั่วไป เพื่อครอบคลุมถึงปัจจัยด้านภูมิหลังที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาล ของสมาชิกสภาเทศบาลสตรีทั่วประเทศได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงกล่าวยืนยันสมมติฐานได้ทั้งสมมติฐานรอง และสมมติฐานหลัก จากการศึกษากรณีศึกษา ตามวิธีการวิเคราะห์ประวัติชีวิตเท่านั้น ที่ยืนยันสมมติฐานหลักที่ว่า "นักการเมืองท้องถิ่นสตรีที่เป็นสมาชิกสภาเทศบาล (ตามกรณีที่เลือกมาศึกษา) จะมีภูมิหลังดังต่อไปนี้ในลักษณะเดียวกัน คือ

๑. ภูมิหลังที่มีอิทธิพลต่อการอบรมกล่อมเกลารวมทั้งการเมือง
๒. ภูมิหลังที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง
๓. ภูมิหลังที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง"

แนวโน้มในการสู่กระบวนการทางการเมืองระดับเทศบาล ของนักการเมืองท้องถิ่น
สตรี

ปรากฏการณ์ตามข้อเท็จจริงที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถมองเห็นถึงความเป็นไปได้ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทางการเมืองระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบเทศบาลไทยว่า สตรีจะถูกผลักดันให้เข้าสู่เวทีการเมืองเทศบาล เป็นจำนวนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน อันเนื่องมาจากการค้นคว้า และกระตือรือร้นของสตรีทั้งหลายเองที่จะเพิ่มทวีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อสตรีทั้งหมดได้เห็นถึงตัวอย่าง ที่สตรีบางคนได้ก้าวขึ้นสู่ความสำเร็จทางการเมืองและการบริหาร ไม่ว่าผู้ชาย นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศทางการเมืองระดับเทศบาล สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลทั่วประเทศ ที่จะมาถึงในวาระต่อไป จะคงเกิดปรากฏการณ์ของการถ่ายเทชนชั้นขึ้นในท้องถิ่นให้เห็นด้วย ซึ่งจุดนั้น นักการเมืองท้องถิ่นสตรีก็สามารถเข้าไปสู่กระบวนการทางการเมืองได้โดยง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักการเมืองสตรีหน้าใหม่ ๆ ที่ผู้วิจัยเชื่อเช่นนี้ก็เพราะ อาวุโสทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นสตรี ซึ่งน่าอธิบายครอบคลุมถึงนักการเมืองท้องถิ่นโดยทั่วไปได้ ไม่ได้เป็นปัจจัยที่จะขวางกั้นให้นักการเมืองท้องถิ่นสตรีหน้าใหม่ ประสบความสำเร็จทางการเมืองแต่อย่างใด นอกจากนี้ สตรีสมัยปัจจุบัน ที่เป็นคนรุ่นใหม่ มักจะมีบุคลิกภาพทั้งที่ ฮาร์โลลด์ ดี. ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell) กล่าวไว้ว่า "สตรีในสังคมสมัยใหม่ที่มีการพัฒนาทางการเมืองในระดับสูง จะมีบุคลิกภาพของความเป็นผู้นำที่เชื่อมั่นในตนเอง มีความมั่นคงทางจิตใจ มีทักษะและความรอบรู้กว้างขวาง มีความเป็นอิสระ และมีความกล้าหาญที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยเที่ยงตรง และมีความกระตือรือร้นที่จะได้เข้ามามีบทบาทในลักษณะสร้างสรรค์กิจกรรมทางการเมืองและสังคมอย่างเต็มที่.